

Лабораторна робота №4 ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ІНЕРЦІЇ МАХОВИКА

Мета роботи – навчитись експериментально і теоретично визначати момент інерції твердого тіла.

Прилади і матеріали: установка для визначення моменту інерції маховика, вертикальна лінійка, секундомір, штангенциркуль, технічні терези і важки до них.

Теоретичні відомості та опис приладу

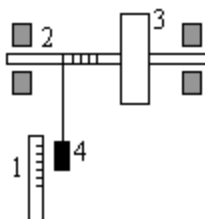

Рис. 4.1.

Для тіл правильної геометричної форми момент інерції можна знайти теоретично, а для тіл складної форми – експериментально. У даній роботі розглядається один із методів експериментального визначення моменту інерції маховика.

Прилад для визначення інерції маховика (рис. 4.1) складається з підставки з лінійкою і вала, що обертається на кулькових підшипниках. На вал насаджено маховик, момент інерції якого необхідно визначити. До вала прикріплена нитка з тягарем, який приводить у рух дану систему.

Тягар m , піднятий на висоту h , має потенціальну енергію mgh . Залишений сам на себе тягар опускатиметься, змушуючи маховик обертатися рівноприскорено. При падінні тягаря його потенціальна енергія зменшується, перетворюючись у кінетичну енергію $\frac{1}{2}mv^2$ поступального руху тягаря, кінетичну енергію $\frac{1}{2}I\omega^2$ обертального руху маховика і витрачається частково на роботу fh_1 по подоланню тертя. При досягненні найнижчого положення згідно з законом збереження енергії:

$$mgh_1 = \frac{mv^2}{2} + \frac{I\omega^2}{2} + fh_1. \quad (4.1)$$

У найнижчому положенні тягар, де він має тільки кінетичну енергію обертання, не зупиняється, знову підіймається на деяку висоту $h_2 < h_1$. У цьому положенні він має потенціальну енергію mgh_2 .

Зменшення потенціальної енергії при піднятті на висоту h_2 дорівнює роботі подолання опору на шляху $h_1 + h_2$:

$$mgh_1 - mgh_2 = f(h_1 + h_2). \quad (4.2)$$

Лінійну швидкість руху точок вала можна виразити через висоту піднімання h_1 і час опускання t тягаря з цієї висоти:

$$v = \frac{2h_1}{t}. \quad (4.3)$$

Кутова швидкість вала (отже і маховика):

$$\omega = \frac{v}{r},$$

де r – радіус вала.

Оскільки лінійна швидкість точок вала дорівнює швидкості поступального руху тягаря, то

$$\omega = \frac{2h_1}{rt}. \quad (4.4)$$

Підставивши (4.2) – (4.4) в формулу (4.1), після перетворень дістанемо остаточне значення для моменту інерції маховика:

$$I = mr^2 \left(\frac{gt^2 h_2}{(h_1 + h_2) h_1} - 1 \right). \quad (4.5)$$

Порядок виконання роботи

1. Виміряти штангенциркулем у трьох – чотирьох місцях діаметр вала $d (r = d/2)$. Установити, проти якої поділки n_0 шкали знаходиться основа тягаря в найнижчому положенні. Намотати нитку доти, поки основа тягаря не досягне заданої поділки на шкалі. Нехай основа тягаря при цьому знаходиться проти поділки шкали n_1 . Очевидно, в цьому разі висота, на яку піднято тягар, $h = n_0 - n_1$.

2. Відпустити тягар з одночасним пуском секундоміра. У момент, коли тягар досягне найнижчого положення, вимкнути секундомір і, продовжуючи спостерігати за його підняттям, установити найвищу поділку n_2 шкали, до якої піднялася основа тягаря. Висота піднімання $h_2 = n_0 - n_2$. Дослід повторити п'ять разів. Зважити тягар на технічних терезах. Результати занести до табл. 4.1.

Таблиця 4.1

№ п/п	n_0	n_1	n_2	h_1 , см	Δh_1 , см	h_2 , см	Δh_2 , см	d , м м	Δd , мм м	t , с	Δt , с	m , г	I , кг·м ²
1													
2													
3													
4													
5													
Ср													

Обробка результатів вимірювання

1. Розрахувати за формулою (4.5) найімовірніше значення моменту інерції маховика, використовуючи середні значення.

2. Установити розміри маховика і, вважаючи його однорідним стальним диском, за формулою $I = \frac{1}{2}mR^2$ визначити його момент інерції (теоретичне значення), та порівняти з експериментальним результатом.

3. Визначити значення абсолютної похибки для моменту інерції ΔI маховика і записати остаточний результат у вигляді:

$$I = I_0 \pm \Delta I .$$

4. За формулою (4.2) оцінити силу тертя.

Контрольні запитання

- 1а. Що називають моментом інерції? Сформулюйте теорему Штейнера.
  - 2а. Як визначити лінійну швидкість крайніх точок маховика?
  - 1б. Як одержати точну формулу для абсолютної похибки?
  - 2б. Опишіть, як змінюється натяг нитки при опусканні і підніманні тягаря.
  - 3б. Назвіть пристрої, де використовується енергія обертового руху.
- [1, с. 154 – 155; 4, с. 59 – 60]